

Rekruttering af deltagere til online spørgeskemaundersøgelser om kriminelle aktiviteter:

Cannabisdyrkning som case¹

Ph.d., Lektor. Thomas Friis Søgaard (kontaktforfatter). Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet,

MA., Ph.d.-studerende. Nina Tvede Korshøj. Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet og

Ph.d., Professor. Vibeke Asmussen Frank. Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet

English abstract

Internet-mediated research methods are increasingly used to access hidden crime-involved populations such as drug users and drug dealers. Based on an online survey study of over 800 individuals engaged in illegal small-scale cannabis cultivation in Denmark, this article focuses on the online recruitment methods used to access this allegedly »hidden« population. In the article, we critically reflect about the concepts of »hidden-« and »hard to reach« populations, and argue that small-scale cannabis growers are best understood as a group that is »accessible when approached with the right means«. More specifically, we outline the challenges involved in recruiting participants for an online survey that focuses on their criminal activities, and we provide insights into the different recruitment- and trust-building strategies used in this process. While the thematic focus of the article is on small-scale cannabis cultivation, the methodological approaches and reflections are also relevant for online survey studies of other types of offences.

Keywords:

Online survey, Recruitment, Crime, Cannabis cultivation, Denmark

Online spørgeskema, Rekruttering, Kriminalitet, Cannabisdyrkning, Danmark

Introduktion

Denne artikel diskuterer erfaringer med at rekruttere deltagere til en online spørgeskemaundersøgelse af cannabisdyrkning i Danmark. Eftersom cannabis er defineret som et illegalt rusmiddel i Danmark, så betyder det, at personer,

1. Title in English: Recruiting participants for online survey studies of crime: cannabis cultivation as case

der dyrker cannabis, engagerer sig i en kriminel og strafbar aktivitet (Storgaard, 2000; Houborg mfl., 2008). I de senere år har brugen af anonyme online spørgeskemaundersøgelser og formålssampling i stigende grad vundet indpas i undersøgelser af personers kriminelle aktiviteter. For eksempel i studier af aktive sædelighedsforbrydere (Merdian mfl., 2013), berigelseskriminelle (Menting mfl., 2020), sælgere af illegale rusmidler (Coomber, 1997), stofbrugere (Vuolo & Matias, 2020) og i studier af personer, der ulovligt dyrker cannabis (Decorte mfl., 2011; Barratt mfl., 2015a; Potter mfl., 2015). Brugen af disse metodiske tilgange har dog også afstedkommet en voksende interesse for de særlige udfordringer, der knytter sig til det at rekruttere deltagere til online spørgeskemaundersøgelser, som undersøger deltagernes kriminelle aktiviteter. Litteraturen peger på særligt to udfordringer: 1) Hvordan rekrutterer man deltagere til denne slags forskningsundersøgelser; og 2) hvordan sikrer forskeren, at deltagerne har tillid til, at de informationer, de videregiver til undersøgelser om deres kriminelle aktiviteter, ikke bruges imod dem (Ellard-Gray mfl., 2015). Disse udfordringer er dog stadig sparsomt diskuteret. I denne artikel fokuserer vi derfor på ovennævnte to udfordringer ud fra vores erfaringer med at rekruttere deltagere til en anonym online spørgeskemaundersøgelse om ulovlig cannabisdyrkning i Danmark. I artiklen viser vi, hvordan både rekrutteringen og det at sikre potentielle deltagers tillid til undersøgelsen er et fortløbende og processuelt arbejde. Selvom vi bruger cannabisdyrkning som eksempel, så vil erfaringer og refleksioner omkring det beskrevne rekrutterings- og tillidsarbejde også være relevante for online spørgeskemaundersøgelser, der fokuserer på andre typer af kriminelle aktiviteter. Inden vi beskriver dette, vil vi i det følgende give et kort overblik over nogle af de konceptuelle og metodiske udfordringer, der knytter sig til det at undersøge kriminelle/strafbare aktiviteter med forskellige metodiske tilgange.

Deltagere som »skjulte«, »svære at nå« eller »tilgængelige med rette tilgange«

Generelt er kriminelle/strafbare aktiviteter kendetegnet ved, at vi ikke kender alle detaljer om deres nøjagtige omfang, hvordan de foregår og blandt hvem. En væsentlig grund hertil er, at personer, der begår kriminalitet, ofte er tilbageholdende med at deltage i forskningsprojekter. Forskeres oplevelse af, at det kan være besværligt at få adgang til bestemte grupper, betyder, at disse ofte beskrives som »skjulte grupper« (*hidden populations*) (Atkinson & Flint 2001; Barratt mfl., 2015a) eller som »svære at nå« (*hard to reach*) (Brooks-Wilson & Snell, 2012; Cortis, 2012).

Traditionelt er begrebet »svær at nå« ofte blevet anvendt med henvisning til de forskellige karakteristika ved en given population, som gør denne vanskelig at få adgang til for forskere (Brackertz, 2007; Cortis, 2012). Studier har

beskrevet, at én af de faktorer, som kan gøre en gruppe vanskelig at få adgang til, er, at den er relativ lille i antal og/eller, at de relevante deltagere lever geografisk afsides eller meget spredt, hvilket gør, at de er svære at finde. En anden faktor er, at gruppens medlemmer er involveret i kriminalitet og/eller stigmatiserede aktiviteter, hvorfor de antages at være tilbageholdende med at ville afsløre både deres identitet og deres aktiviteter for udefrakommende. Relateret hertil er en tredje årsag, at sårbare og stigmatiserede personer ikke nødvendigvis har tillid til forskere og forskningsprojekters udkomme. For eksempel kan nogen være bekymret over, om den viden, som produceres i forskningsprojekter, bliver brugt imod gruppen og dens livsstil. En fjerde årsag kan være, at personer er tilbageholdende med at ville deltage i et forskningsprojekt, fordi de er bekymrede over deres anonymitet (Ellard-Gray mfl., 2015; Marpsat & Razafindratsima, 2010). Slutteligt har studier fremhævet, at personers sociale og personlige omstændigheder (for eksempel at de lever kaotiske liv) kan gøre, at de ofte er svære at rekruttere til et forskningsprojekt (Benoit mfl., 2005).

I de senere år er begreberne »skjulte« og »svære at nå« imidlertid blevet kritiseret for netop at operere med en implicit antagelse om, at det er karakteristika ved givne grupper, frem for problemer i det valgte forskningsdesign, som gør, at disse er vanskelige at inkludere i et forskningsprojekt (Brackertz, 2007; Cortis, 2012; Brooks-Wilson & Snell, 2012). Kritikere har anført, at begrebet »svær at nå«, i sin konventionelle brug, er potentielt stigmatiserende og ofte bruges synonymt for begreber som »modvillige«, »marginaliserede«, »uoplyste«, »anderledes« og »afvigende« (Freimuth & Mettger, 1990; Flanagan & Hancock, 2010). På denne baggrund har Brooks-Wilson og Snell argumenteret for, at begrebet »svær at nå« med fordel kan redefineres som »tilgængelig når mødt« (*accessible when approached*) (2012, s. 3), hvortil man kan tilføje »med de rette tilgange«. Fordelen ved den reviderede terminologi er, at ansvaret for den svære eller manglende inklusion af visse personer placeres hos forskeren og ikke hos deltagerne. Set fra dette perspektiv handler rekrutteringsudfordringer således ikke alene om en gruppes karakteristika, men i højere grad om det valgte forskningsdesign og rekrutteringsmetoder. Fordelen ved at være tilbageholdende med at acceptere begreber som »skjulte« og »svære at nå« er således, at det tilskynder forskere til at tænke alternativt og til at investere de nødvendige ressourcer i rekrutteringsprocessen (Brooks-Wilson & Snell, 2012; Marpsat & Razafindratsima, 2010).

Cannabisdyrkere repræsenterer også en population, som primært er tilgængelige, når forskere møder dem med de rette tilgange. Tidligere studier har imidlertid peget på, at når cannabisdyrkere, for forskere, kan opleves som svære at få til at deltage i et forskningsprojekt, så handler det kun i mindre grad om, at disse er socio-økonomisk marginaliserede eller lever kaotiske liv. Tidligere studier peger for eksempel på, at personer, der dyrker mindre mængder af cannabis (dvs. »småskala«), ofte er i arbejde, ofte er voksne (over 30 år), at de bor med en partner, og at kun få engagerer sig i kriminalitet

udover deres dyrkning af cannabis (Hakkarainen mfl., 2011; Potter mfl., 2015). Når forskere oplever, at småskala cannabisdyrkere kan være vanskelige at rekruttere til et forskningsprojekt, så skyldes det derimod primært, at undersøgelsen fokuserer på deres kriminelle aktivitet: cannabisdyrkning. Personer, der engagerer sig i cannabisdyrkning, vil ofte have både juridiske og sociale grunde (frygt for bøde, konfiskation og/eller stigmatisering) til at holde deres dyrkningspraksis skjult for myndigheder, naboer og offentligheden.

Som det ovenstående viser, kan såkaldte »skjulte« eller »svære at nå« grupper have forskellige karakteristika, der kræver forskellige forskningsdesign og metoder. Før vi beskriver vores eget forskningsdesign, vil vi først redegøre for, hvordan forskellige forskningsdesign kan generere viden om personers kriminelle aktiviteter.

Hvordan kan man undersøge kriminelle aktiviteter?

Nogle forskere har argumenteret for, at kriminelle aktiviteter bedst studeres ved hjælp af etnografiske metoder, hvor forskeren deltager i den sociale kontekst, opbygger tillidsrelationer til informanterne og udvikler emiske forståelser af kulturelle logikker (Peterson mfl., 2008; Jensen, 2018). Etnografiske tilgange er også blevet brugt i studiet af cannabisdyrkning. Weisheit (1998) og Hammersvik (2016) har for eksempel beskrevet, hvordan deres egen detaljerede viden om cannabisdyrkning samt deres daglige interaktion med deltagerne (for Weisheits vedkommende det, at han var »medskyldig« ved at ryge joints sammen med deltagerne) spillede en central rolle i opbygningen af tillid og i deres mulighed for at undersøge hvordan, hvem, og til hvilke formål, folk dyrker cannabis. Mens den etnografiske tilgang kan bibringe vigtige forståelser af kriminalitetspraksisser og deres kulturelle logikker, så er den mindre anvendelig til at besvare spørgsmål om kriminelle aktiviteter mulige omfang og udbredelse. Én måde at få viden om sådanne spørgsmål kan være via forskellige registre, som for eksempel Det Centrale Kriminalitetsregister (Pedersen, 2018a). Her kan man undersøge, hvor mange der har fået domme for specifikke kriminelle aktiviteter som i vores tilfælde er cannabisdyrkning. Man kan også bruge politiets og domstolens statistikker over, hvor mange gange personer er blevet sigtet eller dømt. Data fra disse registre siger imidlertid kun noget om dem, der er blevet taget af politiet og/eller dømt og ikke noget om et estimeret omfang af bestemte kriminelle aktiviteter. Man skal således regne med et »mørketal«, dvs. andelen af skjult kriminalitet i forhold til opklaret kriminalitet, når man prøver at beregne omfanget af bestemte former for kriminalitet. Forskere har påpeget, at der er særlige udfordringer ved at bruge registerbaserede data til at beregne omfanget af narkotikakriminalitet – som dyrkning af cannabis – da dette er en af de kriminalitetstyper, der har det højeste mørketal (Møller, 2011; se også Kaplan, 1975). I forbindelse med en lovovertrædelse er der almindeligvis en gerningsperson og et offer, hvor

sidstnævnte har en interesse i politiets indblanding. Det særlige ved narkotika-kriminalitet er, at den ofte udøves af personer med en fælles interesse: Både køberen og sælgeren af illegale rusmidler er interesserede i handlen, hvorfor ingen af parterne indgiver en anmeldelse. Dette besværliggør indsamlingen af registerbaseret data om denne kriminalitetstypes omfang, og dermed skabes et højt mørketal (Møller, 2011). Lignende gør sig gældende for dem, der dyrker cannabis, enten til eget forbrug eller for at kunne dele eller sælge til venner og bekendte uden den store profit.

En tredje metode som anvendes til at få indblik i kriminelle aktiviteter er repræsentative befolkningsundersøgelser baseret på deltagernes selvrapporing (Pedersen, 2018b). Almindeligvis bruges repræsentative befolkningsundersøgelser til at få et overblik over, hvor mange, hvor, og hvem i befolkningen, der udøver bestemte praksisser eller har bestemte karakteristika. Når det drejer sig om typer af kriminalitet, som kun en begrænset andel af befolkningen er engageret i, er der imidlertid ofte så få personer, der besvarer spørgsmål om dette i repræsentative befolkningsundersøgelser, at resultaterne er behæftet med stor statistisk usikkerhed (Barratt mfl., 2015a; se også Zhao mfl., 2009). For eksempel foretog Center for Rusmiddelforskning i 2011 en større befolkningsundersøgelse om livsstil og rusmiddelbrug blandt 5133 tilfældigt udvalgte danskere i alderen 15-79 år. Heraf var der kun 0,6 procent ($n=29$), som havde erfaring med at dyrke cannabis (Bloomfield mfl., 2013). Besvarelsene var få og dermed for usikre til at kunne sige noget generelt om, hvor mange cannabisdyrkere der fandtes i Danmark (Frank mfl., 2012).

Vanskelighederne ved at få viden om kriminelle aktiviteter via de gængse metoder har skabt et behov for nye tilgange (Grover, 2011). Forskere har i de senere år argumenteret for anvendeligheden af »formålssampling« (*purposive sampling*) (Barratt mfl., 2015a; Barratt mfl., 2015b), hvor forskeren vælger deltagere til en spørgeskemaundersøgelse ud fra en teoretisk eller tematisk relevans og ikke ud fra et tilfældighedsprincip, som i de repræsentative befolkningsundersøgelser. Formålssampling er baseret på forskerens indgående kendskab til et givent forskningsfelt og relationer til medlemmer af den studerede gruppe, et karakteristika som traditionelt har kendetegnet de etnografiske studier af kriminelle aktiviteter (Peterson mfl., 2008). I de senere år er formålssampling også blevet en populær metode i online spørgeskemaundersøgelser om personers kriminelle aktiviteter. Dette skyldes, at denne tilgang gør forskere i stand til, med relativt få økonomiske midler, at genere et stort »sample« af personer, som ellers ville være svære at få adgang til, som for eksempel personer der ulovligt dyrker cannabis (Barratt mfl., 2015a; Barratt mfl., 2015b; Potter mfl., 2015). Ligesom andre metoder rummer denne tilgang en række fordele og ulemper: Fordelene er, udover ikke at være nær så økonomisk bekostelig som repræsentative befolkningsundersøgelser, at brugen af online spørgeskemaundersøgelser giver udvidede muligheder for anonymitet og sikkerhed for deltagerne, når man anvender

anonymiseringssoftware eller ikke indsamler IP-adresser. Denne tilgang kan derfor reducere bekymringer og frygt relateret til det at deltage i et forskningsprojekt (Kays mfl., 2013). En yderligere fordel er, at online tilgangen muliggør øget bekvemmelighed, da deltagerne kan svare hvor og hvornår, de har lyst (Barratt mfl., 2015b). Ulemperne er, at ikke alle har adgang til eller er fortrolige med at begå sig på internettet, hvorfor disse ekskluderes (Coomber, 1997; Potter & Chatwin, 2011). Dette gælder dog ikke kun for onlineundersøgelser, hvor der anvendes formålssampling, men også for repræsentative befolkningsundersøgelser, hvor deltagere i dag også ofte skal besvare et spørgeskema online. Hertil kommer, at selvom spørgeskemaundersøgelser, der anvender formålssampling, kan genere et stort datasæt om bestemte kriminelle aktiviteter, så vedbliver problemet omkring ekstern validitet, dvs. at resultaterne ikke statistisk kan generaliseres ud over den deltagende gruppe (Lohr, 2010). På trods af disse forbehold har forskere argumenteret for, at spørgeskemabaseret online formålssampling er en særdeles brugbar metode til at udlede vigtige informationer om mønstrene i kriminalitetspraksisser (Barratt mfl., 2015b). I det følgende giver vi et kort indblik i det studie, vores artikel bygger på.

Design af studie

Cannabisdyrkning er internationalt set et understuderet, men hastigt voksende fænomen (Decorte mfl., 2011; Barratt mfl., 2015b). På denne baggrund har forskningsnetværket The Global Cannabis Cultivation Research Consortium (GCCRC) gennemført to spørgeskemaundersøgelser, den seneste i 2020/2021, hvor 18 lande deltog, inklusiv Danmark.² GCCRC har udviklet et online spørgeskema, som kortlægger cannabisdyrkeres motiver for og oplevelser med at dyrke, samt variationer i dyrkningsmønstre, -mængde og -metoder (se Barratt mfl., 2012, 2015b; Potter mfl., 2015). På tværs af de 18 deltagende lande er det lykkedes at rekruttere 11.900 deltagere, heraf 891 fra Danmark. Man kan se mere om hele GCCRC-undersøgelsen på www.worldwideweed.org/com

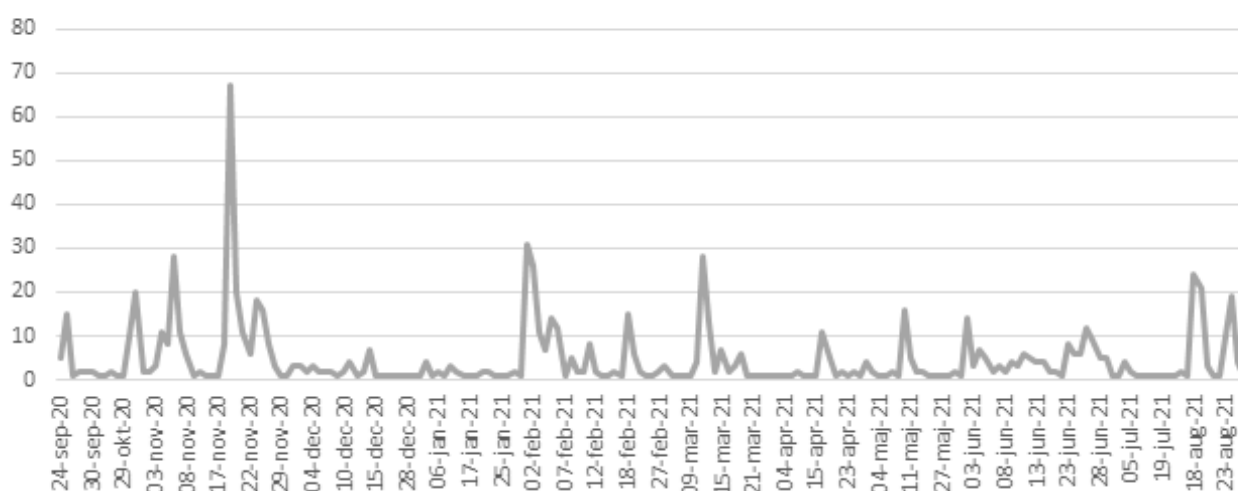
For at højne potentielle deltageres tillid til undersøgelsen betonedede GCCRC i sit generelle informationsmateriale, at deltagelse var anonym. For eksempel blev det beskrevet, at der ikke blev indsamlet personhenførbare oplysninger, ej heller IP-adresser. I en fælles vejledning blev det også beskrevet, at potentielle deltagere bedst kunne højne egen sikkerhed ved eksempelvis at bruge en krypteret VPN-forbindelse. Derudover blev det understreget, at kriteriet for deltagelse var, at man havde egen erfaring med at dyrke cannabis.

2. De deltagende lande er: Australien, Belgien, Canada, Danmark, Finland, Frankrig, Georgien, Holland, Israel, Italien, New Zealand, Portugal, Schweiz, Storbritannien, Tyskland, Uruguay, USA og Østrig.

Perioden for rekrutteringen af deltagere varede fra september 2020 til starten af september 2021. Hvert deltagerland var ansvarlige for at rekruttere deltagere til deres nationale delundersøgelser. I det danske team anvendte vi en palette af rekrutteringsstrategier. Disse bestod af at ophænge af plakater på cafeer, biblioteker, uddannelsesinstitutioner, helsekostforretninger, kulturhuse, spillesteder, biografteater og i growshops, hvor man lovligt kan købe cannabisfrø og dyrkningsudstyr. Derudover annoncerede vi i relevante tidsskrifter, i Center for Rusmiddelforsknings nyhedsbrev, og på flere forskellige sociale medier, herunder Facebook, Twitter og Reddit. Flere growshops indvilligede også i at sende flyers med invitationer til vores undersøgelse ud i deres kundenetværk. En gennemgang af data viser, at langt de fleste deltagere (77,8 %) blev rekrutteret via opslag på de sociale medier og andre websteder, herunder særligt via Facebook/Twitter (50,4 %).

Den nedenstående Figur 1 er en oversigt over de tidsperioder, hvor flest personer gik ind og svarede på vores spørgeskema.

Figur 1. Antal besvarelser pr. dag.

En gennemgang af vores rekrutteringstiltag viser, at der er et klart sammenfald mellem de tidspunkter, hvor flest besvarede vores spørgeskema, og de tidspunkter hvor vi lavede rekrutteringsfremstød på Facebook og andre online medier. I 2020 lavede vi rekrutteringsopslag i Center for Rusmiddelforsknings egen Facebookgruppe d. 24/9, d. 18/11 og d. 10/12. Herudover lavede vi i perioden fra d. 25 oktober til d. 4 november opslag i 6 forskellige 'cannabisgrupper' på Facebook og i starten af november fik vi overtalt flere administratorer af diverse onlinegrupper til at lægge vores opslag op i deres gruppe. I 2021 lavede vi et stort rekrutteringsfremstød i starten af februar (d. 1/2.-12/2) med 25 opslag i en lang række cannabisgrupper på Facebook, og andre online fora. I marts 2021 lavede vi igen et rekrutteringsopslag på Center for Rusmiddelforsknings egen facebookgruppe (d. 11/3), og i midt

maj fik vi flere administratorer til at lave opslag i deres Facebook- og andre onlinegrupper. I midten af august 2021 lavede vi et sidste større fremstød med opslag på Facebook. Sammenholdt med oversigten i Figur 1, er det tydeligt, at opslaget på Center for Rusmiddelforsknings egen Facebookgruppe d. 18/11 afstedkom det klart størst udsving i antallet af besvarelser, men det er også tydeligt, at de øvrige større onlinetiltag i den efterfølgende periode også afstedkom markante stigninger i antallet af besvarelser.

Mens overstående viser, at der var en klar sammenhæng mellem vores rekrutteringsfremstød på de sociale medier og antal besvarelser af spørgeskemaet, så fokuserer vi i det følgende på det processuelle rekrutterings- og tillidsarbejde, som knytter sig til rekruttering via disse medier. Men først lidt om undersøgelsens deltagere.

Karakteristika ved den rekrutterede deltagerpopulation

I alt lykkes det os at rekruttere 891 personer, som alle havde førstehåndserfaring med at dyrke cannabis. En gennemgang af data viser, at det store flertal af deltagerne selv er cannabisbrugere, og at de dyrker mellem 4-6 planter, hvorfor disse kan kategoriseres som småskala cannabisdyrkere (se Decorte mfl., 2011; Potter mfl., 2015). Data viser også, at de fleste deltagere er mænd (79,5 %), mens 18,6 % er kvinder og 0,7% definerer sig non-binært. Medianalderen på deltagerne er 40 år. Mange har enten en mellemlang eller en lang videregående uddannelse (41,9 %), og lidt mere end halvdelen er enten i fuldtids- eller i deltidsarbejde (52,2 %). I tråd med tidligere studier (Decorte mfl., 2011; Hakkarainen mfl., 2011; Potter mfl., 2015), så peger vores data på, at de fleste småskala cannabisdyrkere er velintegrerede borgere målt på gængse socio-økonomiske parametre såsom samlivsstatus, uddannelse og tilknytning til arbejdsmarkedet. Dette bekræftes også af, at mange dyrker for at kunne forsyne sig selv (64 %), og/eller for at undgå at købe fra kriminelle netværk (66,1 %). Vores deltagerpopulations relativt høje medianalder kan skyldes, at mange blev rekrutteret via Facebook. Det er muligt, at deltagernes medianalder ville have været lavere, hvis vi havde gjort brug af for eksempel Snapchat eller TikTok, hvilket er onlinemedier, der i dag bruges af mange unge.

I det følgende beskriver vi væsentlige nedslag i processen med at rekruttere deltagere til undersøgelsen. Først beskriver vi, hvordan vi fik adgang til forskellige online fora, her især Facebookgrupper, og vigtigheden af at have »gatekeepers«. Dernæst beskriver vi vores tiltag for kontinuerligt at gøre undersøgelsen synlig og tilgængelig for potentielle respondenter. Sidst belyser vi vores brug af en »online partcipatorisk tilgang« (Barratt mfl., 2015b, s. 241), som bestod af løbende dialog med bekymrede og tilbageholdne potentielle deltagere.

Adgang og tillid

Første skridt i rekrutteringsprocessen var at identificere online fora, der havde cannabis som fællesinteresse, for derved at kunne lave opslag med invitation til deltagelse i vores studie. Via personer i vores personlige netværk, Google-søgninger og Facebooks egen funktion med at foreslå grupper med lignende indhold, identificerede vi to online fora og ca. 40 cannabisrelaterede grupper på Facebook. Nogle af Facebookgrupperne var mere aktive end andre, og de havde forskellige interesser/temaer såsom køb/salg af dyrkningsudstyr, cannabis som medicin, dyrkningstips eller blot glæden ved at ryge cannabis. Den mindste af Facebookgrupperne havde 298 medlemmer og den største 17.978.

De mest aktive Facebookgrupper var lukkede, hvorfor adgangen for os til disse krævede godkendelse fra en administrator. For at få adgang sendte vi derfor en kort beskrivelse af vores undersøgelse og dens formål til administratorerne. Vi oplevede støtte fra mange, også selvom nogle få valgte at afvise vores forespørgsel. I sidstnævnte tilfælde takkede vi høfligt administratorerne for at have overvejet forespørgslen. Administratorerne kom således til at fungere som vores »gatekeepers«. Anvendelsen af gatekeepers er velbeskrevet i den kvalitative metodelitteratur (Sanjek, 1990; Hammersley & Atkinson, 1998), men gatekeepers viser sig imidlertid også vigtige i online spørgeskemaundersøgelser, både i forhold til at få lov til at lave invitationsopslag på relevante onlinegrupper fælles nyhedsvæg og i forhold til opbygningen af potentielle deltagers tillid til undersøgelsen.

Vi antog nemlig, at det også ville højne den generelle tillid til vores undersøgelsen, hvis den var blevet »blåstemplet« af en autoritativ »insider«. Før vi lavede invitationsopslag i de åbne Facebookgrupper, spurgte vi derfor også først administratorerne om lov. Herudover bad vi alle administratorerne om at være behjælpelige med at dele vores opslag. De fleste indvilligede. Nogle valgte endda at dele vores opslag i andre Facebookgrupper, som vi ikke selv havde fundet frem til. Dette gav undersøgelsen større synlighed. I flere tilfælde postede administratorerne også en opfordring til gruppens medlemmer om at deltage i vores undersøgelse.

Opbygning af tillid mellem forskere og deltagere er særlig vigtig i undersøgelser, der søger viden om en populations kriminelle aktiviteter (Ferrell & Hamm, 1998). For at højne deltagernes tillid gjorde vi det klart i opslagene, at deltagelse i undersøgelsen var anonym. Vi betonedede også, at undersøgelsens formål var deskriptivt afdækkende, og at den ikke havde en normativ ambition om at underminere den livsstil og de synspunkter, deltagerne repræsenterede. I opslagsteksterne skrev vi derfor blandt andet, at undersøgelsens formål var at »give cannabisdyrkere en stemme« og »udfordre samfundsmæssige stereotyper«.

I etnografisk forskning beskrives det ofte, hvordan spirende tillidsrelationer mellem deltagere og forskere kan tage deres udspring i, at de to parter gradvis

lærer hinanden at kende (Hammersley & Atkinson, 1998). I tråd med dette har Barratt (2012) beskrevet, hvordan det at lade potentielle projektdeltagere lære forskeren »at kende« også kan spille en central rolle i online rekruttering. For at styrke vores projekts troværdighed indeholdt vores opslag et link til Center for Rusmiddelforsknings hjemmeside. Her kunne deltagerne downloade artikler fra vores tidligere studier af cannabisdyrkere. Hjemmesiden indeholdt også både billeder og kontaktoplysninger på de involverede forskere. Herudover valgte vi at anvende vores egne private Facebookprofiler, når vi lavede invitationsopslag i Facebookgrupperne. At bruge private Facebookprofiler kan have den fordel, at det kan mindske nogle deltageres eventuelle tvivl om, hvorvidt forskerne nu i virkeligheden også er dem, de udgiver sig for at være online (se Dusek mfl., 2015). Ulempen kan være, at forskerne, som privatpersoner, bliver synlige for utilfredse deltageres online aggressioner. Dette var dog ikke et problem, vi oplevede.

Synlighed og »snowballing«

I forhold til at skabe synlighed omkring et forskningsprojekt så rummer opslag i onlinegrupper både muligheder og udfordringer. En fordel er, at online mediet muliggør massekommunikation. Med ét enkelt opslag i en onlinegruppe kan forskere nå ud til rigtig mange potentielle deltagere (Murphy mfl., 2013). En udfordring er, at meget indhold på sociale medier er flygtig. Posts og debatter på en onlinegruppes fælles nyhedsvæg forsvinder således hurtigt ud af brugernes synsfelt, efterhånden som de erstattes af nye posts og nye debatter. Eksempelvis blev der i nogle af de mest aktive grupper på Facebook postet mellem 100 og 200 nye opslag om måneden på gruppernes fællesvæg. For at bevare synligheden omkring vores undersøgelse i løbet af hele projektperioden, var det således nødvendigt løbende at lave opslag i de forskellige onlinegrupper.

I løbet af rekrutteringsperioden postede vi mellem 1 – 6 invitationsopslag i de enkelte grupper. Da de samme personer kan være medlemmer af flere cannabisrelaterede onlinegrupper, både på Facebook, Reddit, Twitter eller andre online fora, valgte vi at sprede vores opslag i de forskellige grupper ud på forskellige dage. Fordelen ved dette var, at hvis en deltager havde overset et opslag i én onlinegruppe, så var der en chance for, at de så opslaget i en anden onlinegruppe. I forhold til at højne og bevare synligheden af undersøgelsen fik vi også hjælp fra én gruppeadministrator, som på eget initiativ, igennem hele rekrutteringsperioden, fastgjorde vores invitationsopslag på forsiden af et onlineforums nyhedsvæg. Dette betød, at hver gang et gruppe-medlem gik ind på hjemmesiden, så var vores invitationsopslag det første, de så.

En udfordring ved at lave invitationsopslag til et forskningsprojekt i onlinegrupper er, at forskere skal finde den rette balance mellem at skabe synlighed

omkring forskningsprojektet og samtidig undgå at »spamme« en onlinegruppens medlemmer. Sidstnævnte kan være en kilde til irritation og betyde, at nogle ikke ønsker at deltage i undersøgelsen (se Duncan mfl., 2003; Baltar & Brunet, 2012). For at undgå dette spredte vi løbende vores invitationsopslag ud med passende tidsintervaller, ligesom vi sørgede for at variere indholdet af vores opslag. Ud over opslag med generel information og opfordring til at deltage i vores undersøgelse, så lavede vi også opslag med opdateringer af, hvor mange personer, der allerede havde udfyldt spørgeskemaet. Formålet med sidstnævnte var at højne den generelle tillid til undersøgelsen ved at kommunikere, at mange før dem allerede havde valgt at deltage. Nedenstående er et eksempel på et opdateringsopslag:

Tusinde tak for jeres opbakning til projektet. Der er vi virkelig glade for ☺ Indtil videre har ca. 350 personer allerede svaret på vores spørgeskema, men vi håber på at få endnu flere deltagere! Så prik gerne din ven/veninde/nabo/onkel/tante m.v. på skulderen så vi kan nå helt i mål ☺

Endnu en gang stort tak for jeres opbakning og deltagelse!

Bedste hilsner, Nina

Som ovenstående viser, opfordrede vi også onlinegruppens medlemmer til at dele vores opslag med andre i deres sociale netværk som dyrkede cannabis. Denne rekrutteringsstrategi beskrives ofte som »snoboldsmetoden« (*snowball sampling*) (Heckathorn, 1997). Online medier, såsom Facebook og Reddit, har en indbygget »dele-funktion«, som betyder, at personer let kan dele opslag med andre, som de tænker også kunne være interesserede i at deltage i et forskningsprojekt (Baltar & Brunet, 2012). Der kan dog være tilfælde, hvor onlinebrugere ikke er villige til at videresende forskningsinvitationer digitalt til andre. I sin online spørgeskemaundersøgelse af kommercielt salg af illegale rusmidler fandt Coomber for eksempel, at unge stofsælgere ikke ville videresende digitale invitationer, da de frygtede, at politiet kunne overvåge og bruge sådanne delinger til at rette deres søgelys mod de unges stof-sælgende venner (Coomber, 1997; 2011). Selvom der kan være undtagelser, så har Baltar og Brunet påpeget, at »virtuel snowball sampling« (2012, s. 62) generelt kan være effektivt i rekrutteringen af såkaldte »tilgængelige når mødt«-grupper. Måske fordi det at engagere sig i småskala cannabisdyrkning er mindre stigmatiseret, og ofte har en mindre sanktionsramme, end det at sælge illegale rusmidler, så oplevede vi, at en betydelig del af deltagerne i vores undersøgelse var villige til at dele vores invitationsopslag digitalt med andre i deres netværk.

Dialog og håndtering af deltagernes bekymringer

Tidligere studier peger på, at ved brug af onlinerekruttering er det mest effektivt, hvis forskere, i tillæg til at lave (passive) invitationsopslag, også aktivt indgår i dialog med onlinebrugere (Fernández mfl., 2004; Potter & Chatwin, 2011). Gennem aktiv dialog kan forskere både skabe større synlighed omkring deres forskningsprojekt, og samtidig få mulighed for at mindske potentielle deltageres utryghed og tilbagevise uretmæssig kritik. I modsætning til Potter og Chatwin (2011) igangsatte vi ikke på eget initiativ diskussioner med onlinebrugere (for at højne forskningsprojektets synlighed). I det følgende belyser vi i stedet, hvordan vi responderede på de spørgsmål og kritiske indvendinger, som nogle deltagere slog op i kommentarsporet til vores generelle invitationsopslag. I vores undersøgelse har alle deltagere udfyldt en samtykkeerklæring i forbindelse med, at de svarede på spørgeskemaet. Vi spurgte imidlertid ikke deltagere om lov til at dele de kommentarer, de slog op i onlinegruppernes kommentarspor. På den baggrund, og for ikke at kompromittere deltageres anonymitet, da politiet muligvis vil kunne bruge søgemaskiner til at opspore ophavsmændene til specifikke onlineudtalelser (se Coomber, 2011), har vi derfor valgt ikke at bruge direkte citater. Inspireret af Potter og Chatwin's (2011) tilgang opsummerer vi i stedet deltagernes kommentarer til vores invitationsopslag.

Hver gang vi lavede et opslag, med en generel invitation til at deltage i vores forskningsprojekt, så monitorerede vi i de følgende dage eventuelle reaktioner og kommentarer fra forummets deltagere. At monitorere invitationsopslags kommentarspor er interessant fordi dette kan give indblik i nogle af de bekymringer, som gør, at nogle cannabisdyrkere er tilbageholdne med at deltage i en online spørgeskemaundersøgelse. En gennemgang af kommentarsporerne til vores opslag viste, at den mest udbredte bekymring var, om vi i virkeligheden var fra politiet. Relateret til dette oplevede vi også kritiske indlæg, som hævdede, at vi samarbejdede med anklagemyndigheden. I de tilfælde hvor vi er blevet beskyldt for at være politi eller at samarbejde med anklagemyndigheden, er vi gået i rette med dette ved at pointere, at vi er forskere, som laver uafhængig forskning. For at bekræfte vores identitet som forskere har vi i disse tilfælde delt links til vores universitets officielle hjemmeside med information om projektet og tidligere publikationer. Det var vigtigt for os at gå i rette med misvisende, og især direkte forkerte kommentarer, da vi frygtede, at disse kunne afskrække andre fra at deltage i vores undersøgelse. Det er vigtigt at bemærke, at vi i flere tilfælde fik hjælp fra andre deltagere, som for eksempel skrev, at der ikke var nogen grund til at være nervøse over at deltage i vores undersøgelse.

En anden bekymring, som også kom til udtryk i kommentarsporerne, handlede om, hvorvidt vores undersøgelses resultater ville blive brugt til at skade cannabisdyrkeres interesser. Nogle deltagere var bekymrede over, om resultaterne kunne bruges af myndighederne til at retfærdiggøre en øget

politiindsats rettet mod personer, der dyrker cannabis. Forskere kan generelt ikke kontrollere af hvem og til hvilke formål deres forskningsresultater bruges, og som Jöhncke (2002) beskriver kan der være tilfælde, hvor forskning, stik imod forskerens hensigter, bliver brugt af andre til at gennemføre endnu mere fintmaskede kontroltiltag over for et forskningsprojekts målgruppe, i vores tilfælde cannabisdyrkere. Det er således ikke en ubegrundet bekymring, som deltagerne kan have, i forhold til hvordan og af hvem den producerede viden bruges. I undersøgelsens generelle informationsmateriale blev det gjort klart, at vi desværre ikke kunne garantere, hvordan andre vil bruge vores resultater. I dialogen på kommentarsporene var vores respons, at vores formål med undersøgelsen var at give et nuanceret billede af cannabisdyrkning. Også i denne situation synes det, at henvise til vores tidligere udgivelser, at dæmpe de fleste deltageres bekymringer.

Når deltagerne var blevet overbeviste om, at vi var forskere, og at vores undersøgelse ikke havde til formål at skade deres interesser, så handlede deltagerens primære bekymring om deres anonymitet ved udfyldelse af spørgeskemaet. I disse tilfælde svarede vi, at vi ikke indsamlede IP-adresser eller andre personhenførbare oplysninger. Vi delte også et link, hvor de kunne læse nærmere omkring de præcise forholdsregler, som blev taget i forhold til at beskytte deres anonymitet. Også i dette tilfælde fik vi indimellem hjælp fra andre deltagere. I venlige og opmuntrende toner anbefalede flere deltagere for eksempel andre, at de blot kunne bruge en krypteret VPN-forbindelse, når de svarede på spørgeskemaet.

Som det ovenstående viser, krævede det en stor og løbende arbejdsindsats at respondere på brugernes indlæg på de respektive fora. Dette arbejde var vigtigt i forhold til at minimere nogle af de bekymringer, som kunne få de mere tilbageholde cannabisdyrkere til at fravælge at deltage i vores undersøgelse.

Konklusion

I denne artikel har vi anvendt et studie af cannabisdyrkning som en case til at belyse, hvordan man kan rekruttere respondenter til online spørgeskemaundersøgelser om kriminelle aktiviteter. Vi har argumenteret for at rekruttering til denne type formålssampling er et kontinuerligt arbejde, og vi har vist, hvordan antallet af respondenter er steget, hver gang vi har lavet en rekrutteringsindsats i de forskellige online fora og -grupper. Vi har dog også vist, at netop undersøgelser af kriminelle aktiviteter kræver et kontinuerligt tillidsarbejde, før at respondenter er trygge ved at udfylde spørgeskemaet. På trods af at vores undersøgelse var anonym, og at ingen personhenførbare data blev indsamlet, skulle der alligevel opbygges tillid til, at vi som forskere ikke ville bruge den viden, som undersøgelsen producerede, imod cannabisdyrkere. Den væsentligste årsag til at lægge meget energi i rekrutteringsfasen er, at få så mange til at besvare spørgeskemaet som muligt. Vores mål var at nå 800

besvarelser, da undersøgelsen derved bedre ville være sammenlignelig med en tidligere undersøgelse af cannabisdyrkning i Danmark, hvor der var blevet rekrutteret 810 deltagere (se også Potter mfl., 2015). Allerede i den tidlige rekrutteringsfase kunne vi imidlertid se, at hvis vi skulle nå det ønskede antal deltagere, så krævede det en aktiv og kontinuerlig rekrutteringsstrategi. Som tidligere nævnt kan formålssampling ikke sige noget statistisk repræsentativt – i vores tilfælde noget statistisk repræsentativt om cannabisdyrkere. Men jo højere en responsrate er i formålssampling jo mere pålidelige bliver ens data (Potter & Chatwin, 2011). Med over 800 besvarelser, bliver det således muligt for os at sige noget om netop denne gruppe af cannabisdyrkere i detaljer (se også Hakkarainen mfl., 2011; Frank mfl., 2012; Potter mfl., 2015).

Det var som sagt primært på de sociale medier, at respondenterne fik kendskab til vores undersøgelse. Vores erfaring er derfor, at rekruttering herfra var den klart mest effektiv metode til at få øget responsraten, og vi kan således give disse erfaringer videre. Men vi vil også nævne, at dette kan være en potentiel begrænsning ved undersøgelsen. Selvom rigtig mange er fortrolige med internettet og deltager på de sociale medier, samt søger efter informationer dér (fx information om dyrkningsmetoder), så er det langt fra alle, der er aktive på sociale medier eller i online fora. Således er det muligt, at vores sample ville se anderledes ud, såfremt vi havde lagt mere energi i at rekruttere via flere typer af sociale medier, men også via nogen af de andre rekrutteringsmetoder, som for eksempel brugen af plakater og flyers. Undersøgelsen er dog foretaget under Covid-19-pandemien og dele af vores anden rekrutteringsstrategi lod sig ikke gøre i løbet af hele rekrutteringsperioden pga. nedlukkede skoler, biblioteker, cafeer og andre steder, hvor vi ellers også rekrutterede til vores undersøgelse. Dette kan også være en forklaring på, hvorfor det var lettest at rekruttere via onlinegrupper. Pandemien gjorde, at vi var meget mere hjemme og måske også mere på sociale medier end ellers.

Selvom vi her har anvendt vores studie af cannabisdyrkning som eksempel, så vil vi argumentere for, at erfaringerne og refleksionerne omkring det beskrevne rekrutterings- og tillidsarbejde er af generel relevans for alle forskere, der ønsker at lave online spørgeskemaundersøgelser af andre typer af kriminelle aktiviteter. Brugen af formålssampling og online spørgeskemaundersøgelser rummer et stort potentiale i forhold til at kunne få et detaljeret indblik i bestemte kriminelle aktiviteter. Med udgangspunkt i respondenternes egne erfaringer og perspektiver, kan sådanne undersøgelser gå i dybden med motiver for og formål med at engagere sig i kriminelle aktiviteter. Vi kan hermed få cannabisdyrkernes, og andre kriminalitetsinvolverede gruppers egne stemmer med ind i den viden, som vi har om fænomenet. Hermed bidrager denne slags undersøgelser til at nuancere og kontekstualisere, hvorfor nogen vælger at indlade sig på kriminelle aktiviteter. For eksempel viste fundene fra vores undersøgelse, at mange vælger at dyrke cannabis ulovligt for på den måde at undgå at

skulle købe fra mere forhædede kriminelle (66,1 %), ligesom at mange også dyrker til eget medicinske forbrug (60,3 %).

Finansiering:

Artiklen er baseret på et forskningsprojekt, som er økonomisk støttet af Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet.

Tak til:

Vi takker Michael Mulbjerg Pedersen og Julie Elizabeth Brummer (Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet) for at have bearbejdet de kvantitative data, som præsenteres i artiklen.

Kontaktoplysninger

Thomas Friis Søgaard: tfs.crf@psy.au.dk

Nina Tvede Korshøj: ntk.crf@psy.au.dk

Vibeke Asmussen Frank: vaf.crf@psy.au.dk

Referencer:

- Atkinson, R. & Flint, J. (2001). Accessing hidden and hard-to-reach populations: Snowball research strategies. *Social Research Update*, 33. Retrieved from: <https://sru.soc.surrey.ac.uk/SRU33.html>
- Baltar, F. & Brunet, I. (2012). Social research 2.0: virtual snowball sampling method using Facebook. *Internet Research*, 22(1): 57-74. DOI: 10.1108/10662241211199960
- Barratt, M. (2012). The efficacy of interviewing young drug users through online chat. *Drug and Alcohol Review*, 31: 566-572. DOI: 10.1111/j.1465-3362.2011.00399.x
- Barratt, M.J., Bouchard, M., Decorte, T., Frank, V.A., Hakkarainen, P., Lenton, S., Malm, A., Nguyen, H. & Potter, G.R. (2012). Understanding global patterns of domestic cannabis cultivation. *Drugs and Alcohol Today*, 12(4): 213-221. DOI: 10.1108/17459261211286627
- Barratt, M.J., Ferris, J.J. & Lenton, S. (2015a). Hidden Populations, Online Purposive Sampling, and External Validity: Taking off the Blindfold. *Field Methods*, 27(1): 3-21. DOI: 10.1177/1525822X14526838
- Barratt, M.J., Potter, G.R., Wouters, M., Wilkins, C., Wersé, B., Perälä, J., Pedersen, M.M., Nguyen, H., Malm, A., Lenton, S., Korf, D., Klein, A., Heyde, J., Hakkarainen, P., Frank, V.A., Decorte, T., Bouchard, M. & Blok, T. (2015b). Lessons from conducting trans-national Internet-mediated participatory research with hidden populations of cannabis cultivators. *International Journal of Drug Policy*, 26: 238-249. DOI: 10.1016/j.drugpo.2014.12.004
- Benoit, C., Jansson, M., Millar, A. & Phillips, R. (2005). Community-Academic Research on Hard-to-Reach Populations: Benefits and Challenges. *Qualitative Health Research*, 15(2): 263-282. DOI: 10.1177/1049732304267752
- Brackertz, N. (2007). »Who is hard to reach and why.« Institute of Social Research Working Paper, Swinburne University of Technology Institute of Social Research, Victoria. Retrieved from: <https://researchbank.swinburne.edu.au/file/6bdecad0-a69d-45ea-921a-bf857fcddf90/1/PDF%20%28Published%20version%29.pdf>

- Bloomfield, K., Elmeland, K. & Villumsen, S. (2013). *Rusmidler i Danmark – forbrug, holdning og livsstil*. Aarhus Universitet: Center for Rusmiddelforskning.
- Brooks-Wilson, C. & Snell, S. (2012). »Hard to Reach« or »Accessible When Approached«? Sustainable Development Discussions with Marginalized Pupil Groups. *Children, Youth and Environments*, 22(2): 1-24. <https://doi.org/10.7721/chilyoutenvi.22.2.0001>
- Coomber, R. (1997). Using the Internet for Survey Research. *Sociological Research Online*, 2(2): 49-58. DOI: 10.5153/sro.73
- Coomber, R. (2011). Using the Internet for qualitative research on drug users and drug markets: The pros, the cons and the progress. In: Fountain, J., Frank, V.A. & Korf, D.J. (Red.), *Markets, methods and messages. Dynamics in European drug research*, 85-103. Lengerich: Pabst Science Publishers.
- Cortis, N. (2012). Overlooked and under-served? Promoting service use and engagement among 'hard-to-reach' populations. *International Journal of Social welfare*, 21(4): 351-360. DOI: 10.1111/j.1468-2397.2011.00825.x
- Decorte, T., Potter, G. & Bouchard, M. (Red.) (2011). *World wide weed: Global trends in cannabis cultivation and control*. Ashgate: Aldershot.
- Duncan, D.F., White, J.B. & Nicholson, T. (2003). Using internet-based surveys to reach hidden populations: Case of non-abusive illicit drug users. *American Journal of Health Behavior*, 27(3): 208-218. DOI: 10.5993/ajhb.27.3.2.
- Dusek, G.A., Yurova, Y.V. & Ruppel, C.P. (2015). Using Social Media and Targeted Snowball Sampling to Survey a Hard-to-reach population: A Case Study. *International Journal of Doctoral Studies*, 10: 279-299. DOI: 10.28945/2296
- Ellard-Gray, A., Jeffrey, N.K., Choubak, M. & Crann, S.E. (2015). Finding the Hidden Participant: Solutions for Recruiting Hidden, Hard-to-Reach, and Vulnerable Populations. *International Journal of Qualitative Methods*, 1-10. DOI: 10.1177/1609406915621420
- Fernández, M.I., Varga, L.M., Perrino, T., Collazo, J.B., Subiaul, F., Rehbein, A., Torres, H., Castro, M. & Bowen, G.S. (2004). The Internet as recruitment tool for HIV studies: viable strategy for reaching at-risk Hispanic MSM in Miami? *Psychological and Socio-medical Aspects of AIDS/HIV*, 16(8): 953-963. DOI: 10.1080/09540120412331292480
- Flanagan, S.M. & Hancock, B. (2010). 'Reaching the Hard-to-Reach' – Lessons Learned from the VCS (Voluntary and Community Sector). A Qualitative Study. *BMC Health Services Research*, 10(92): 1-9. <https://doi.org/10.1186/1472-6963-10-92>
- Ferrell, J. & Hamm, M.S. (1998). True Confessions: Crime, Deviance and Field Research. In: Ferrell, J. & Hamm, M.S. (Red.), *Ethnography at the Edge*, 2-19. Crime Deviance and Field Research. Boston: Northeastern University Press.
- Frank, V.A., Christensen, A.S., Villumsen, S. & Dahl, H.V. (2012). Dyrkning af cannabis i Danmark. In: Dahl, H.V. & Frank, V.A. (Red.), *Cannabis. Forbrug, interventioner og marked i Danmark*, 147-171. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Freimuth, V.S. & Mettger, W. (1990). Is There a Hard-to-Reach Audience? *Public Health Reports*, 105(3): 232-238. Retrieved from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1580016/>
- Grover, R. M. (2011). Three eras of survey research. *Public Opinion Quarterly*, 75(5): 861-871. <https://doi.org/10.1093/poq/nfr057>
- Hakkarainen, P., Frank, V.A., Perälä, J. & Dahl, H.V. (2011). Small-scale cannabis growers in Denmark and Finland. *European Addiction Research*, 17(3): 119-128. <https://doi.org/10.1159/000322920>
- Hammersley, M. & Atkinson, P. (1998). *Feltmetodikk: Grunnlaget for feltarbeid og feltforskning*. Oslo: Notam Gyldendal.
- Hammersvik, E. (2016). *Illegal Fair-traders. En etnografisk studie av stovre (og små) cannabisdyrkere*. Ph.d-avhandling. Institut for sociologi og samfunnsgeografi. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Heckathorn, D. (1997). Respondent-driven sampling: a new approach to the study of hidden Populations. *Social Problems*, 44(2): 174-199. <https://doi.org/10.2307/3096941>

- Houborg, E., Bjerger, B. & Frank, V.A. (2008). Introduction: Danish drug policy – history, theory and the international framework. In: Frank, V.A., Bjerger, B. & Houborg, E. (Red.), *Drug Policy. History, Theory and Consequences*, 9-32. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag
- Jensen, S.Q. (2018). Etnografi som kriminologisk metode – deltagelse, indlevelse og potentielle problemer i studies af samfundets skyggeside. In: Jacobsen, M.H. (Red.), *Metoder i kriminologien: Kilder, teknikker og tematikker*, 173-200. København: Hans Reitzel.
- Jöhncke, S. (2002). I den gode sags tjeneste? Om antropologi, stofbrugere og lodrette forbindelser. *Tidsskriftet Antropologi*, 45: 29-47. <https://doi.org/10.7146/ta.v0i45.107373>
- Kaplan, J. (1975). *Marijuana – The New Prohibition*. New York: Thomas Y. Crowell Company.
- Kays, K.M., Keith, T.L. & Broughal, M.T. (2013). Best practice in online survey research with sensitive topics. In: N. Sappleton. (Red.), *Advancing research methods with new technologies*, 157-168. Hershey: Information Science Reference.
- Lohr, S.L. (2010). *Sampling: Design and analysis*. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.
- Marpsat, M. & Razafindratsima, N. (2010). Survey methods for hard-to-reach populations: Introduction to the special issue. *Methodological Innovations Online*, 5(2): 3-16. <https://doi.org/10.4256/mio.2010.0014>
- Menting, B., Lammers, M., Ruiter, S. & Bernasco, W. (2020). The Influence of Activity Space and Visiting Frequency on Crime Location Choice: Findings from an Online Self-Report Survey. *British Journal of Criminology*, 60(2): 303-322. DOI:10.1093/bjc/azz044
- Merdian, H.L., Wilson, N., Thakker, J., Curtis, C. & Boer, D.P. (2013). »So why did you do it?«: Explanations provided by Child Pornography Offenders. *Sexual Offender Treatment*, 8(1): 1-19. Retrieved from: <https://researchcommons.waikato.ac.nz/handle/10289/7976>
- Murphy, J., Hill, C.A. & Dean, E. (2013). *Social media, sociality and survey research*. Hoboken: John Wiley & Sons.
- Møller, K. (2011). Narkotikakriminalitet: Hvordan beregner man mørketal for en offerløs forbrydelse. In: Frank, V.A. & Dahl, H.V. (Red.), *Kriminalitet og illegale rusmidler*, 167-194. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Pedersen, A.-J.B. (2018a). Kvantitative kriminalitetsdata – om kildemateriale og læsning af oplysninger af kriminalitet. In: Jacobsen, M.H. (Red.), *Metoder i kriminologien: Kilder, teknikker og tematikker*, 53-84. København: Hans Reitzel.
- Pedersen, M.L. (2018b). Selvrapportering – en introduktion til undersøgelsesmetoden. In: Jacobsen, M.H. (Red.), *Metoder i kriminologien: Kilder, teknikker og tematikker*, 85-111. København: Hans Reitzel.
- Peterson, J.A., Schacht Reisinger, H., Schwartz, R.P., Mitchell, S.G., Kelly, S.M, Brown, B.S. & Agar, M.H. (2008). Targeted sampling in drug abuse research: A review and case study. *Field Methods*, 20: 155-70. DOI:10.1177/1525822X08314988
- Potter, G.R. & Chatwin, C. (2011). Researching cannabis markets online: Some lessons from the virtual field. In: Fountain, J.F., Frank, V.A. & Korf, D.J. (Red.), *Markets, methods and messages. Dynamics in European drug research*, 69-84. Lengerich: Pabst Science Publishers.
- Potter, G.R., Barratt, M.J., Malm, A., Bouchard, M., Blok, T., Christensen, A.-S., Decorte, T., Frank, V.A., Hakkarainen, P., Klein, A., Lenton, S., Perälä, J., Werse, B. & Wouters, M. (2015). Global patterns of domestic cannabis cultivation: Sample characteristics and patterns of growing across eleven countries. *International Journal of Drug Policy*, 26: 226-237. DOI: 10.1016/j.drugpo.2014.12.007.
- Sanjek, R. (1990). On Ethnographic Validity. In: Sanjek, R. (Red.), *Fieldnotes: The Makings of Anthropology*, 385-419. Ithaca: Cornell University Press.
- Sandberg, S. & Pedersen, W. (2011). *Street Capital: Black Cannabis Dealers in a White Welfare State*. Bristol: The Policy Press.
- Storgaard, L.L. (2000). *Konstruktionen af Dansk Narkotika Kontrolpolitik siden 1965*. København: Jurist og Økonomforbundet.

- Vuolo, M. & Matias, J. (2020). Sources of drug acquisition among females and males in the European Web Survey on Drugs. *International Journal of Drug Policy*, 81: 1-10. DOI: 10.1016/j.drugpo.2020.102777
- Weisheit, R.A. (1998). Marijuana Subcultures: Studying Crime in Rural America. In: Ferrell, J. & Hamm, M.S. (Red.), *Ethnography at the Edge. Crime Deviance and Field Research*, 178-203. Boston: Northeastern University Press.
- Zhao, J., Stockwell, T. & MacDonald, S. (2009). Non-response bias in alcohol and drug population surveys. *Drug and Alcohol Review*, 28(6): 648-657. DOI: 10.1111/j.1465-3362.2009.00077.x